

Piotr Biłgorajski

(Nie)wyobrażalność eksperymentów myślowych

Korzystanie z wyobraźni jest naturalnym sposobem poznawania hipotetycznych możliwości. W wyobraźni tworzymy fikcyjne scenariusze i testujemy różne rozwiązania bez podejmowania wysiłku i ryzyka ich realizacji w rzeczywistości. Choć wyobrażone sytuacje są w mniejszym lub większym stopniu odmienne od tego, co znamy z naszego codziennego doświadczenia – czyli są w mniejszym lub większym stopniu kontrfaktyczne – to jednak, jak się wydaje, nie są zupełnie niemożliwe.

Filozoficzne użycie pojęć modalnych jest jednak odmienne od ich codziennego zastosowania. W filozoficznym eksperymencie myślowym przeczytamy bowiem fantastyczne opowieści o możliwości istnienia osoby bez ciała lub o możliwości istnienia własności, których nie można opisać w kategoriach fizycznych. Wyobrażenie pewnej możliwej sytuacji jest punktem wyjścia – przesłanką – każdego eksperymentu myślowego, natomiast punktem dojścia – wnioskiem – uznanie lub odrzucenie określonego twierdzenia. Ponieważ jeden dobry kontrprzykład opisujący hipotetyczną możliwość wystarczy, aby odrzucić ogólną filozoficzną koncepcję, nie dziwi, że argumenty zawierające modalną przesłankę są ważne w filozofii. Zagadkowe jest natomiast, w jaki sposób wyobraźnia może służyć jako źródło wiedzy modalnej. Jest to problem, który bada się w ramach epistemologii modalnej.

Celem wystąpienia jest analiza wyobrażalności jako źródła wiedzy modalnej. Wystąpienie składa się z trzech części. W pierwszej wyjaśniam czym są i jak działają eksperymenty myślowe w filozofii. W drugiej części omawiam koncepcję pojmovalności-wyobrażalności w ujęciu Stephena Yabla (1993) oraz przywołuję pogląd Petera van Inwagena (1998), zgodnie z którym koncepcja Yabla prowadzi do modalnego sceptycyzmu.

Yablo wychodzi od maksymy Davida Hume'a sformułowanej w "Traktacie o naturze ludzkiej", wedle której „cokolwiek sobie możemy wyobrazić, to nie jest absolutnie niemożliwe” (Hume 2015: 117). Yablo sądzi, że możliwość zależy od pojmovalności, natomiast ta ostatnia rozumiana jest w kategoriach wyobrażalności:

P is conceivable for me if I can imagine a world that I take to verify P (Yablo 1993: 29).

Zdaniem van Inwagena w przypadku filozoficznie doniosłych stanów rzeczy, nikt nie jest w stanie wyobrazić sobie – wystarczająco szczegółowo – świata, który by je potwierdzał. Stąd – w filozoficznie interesujących przypadkach – nie możemy mieć wiedzy modalnej.

W ostatniej części staram się wykazać, że eksperymenty myślowe, dzięki metodycznemu wykorzystaniu wyobraźni, mogą sprostac wyzwaniu modalnego sceptycyzmu.

Wybrana literatura:

Hume, David. 2005, Traktat o naturze ludzkiej, przeł. Czesław Znamierowski, Warszawa: Aletheia.

Kung, Peter. 2016, "Imagination and Modal Epistemology". In *The Routledge Handbook of Philosophy of Imagination*. A. Kind (ed.), New York: Routledge: 437–450.

van Inwagen, Peter. 1998. "Modal Epistemology". *Philosophical Studies* 92: 67–84.

Yablo, Stephen. 1993. "Is Conceivability a Guide to Possibility?". *Philosophy and Phenomenological Research* 53: 1–42.